

Proef ingediend met het oog op het behalen van de
graad van Master of Science in de Politieke
wetenschappen

Het glazen plafond op lokaal niveau in Vlaanderen: twee stappen vooruit, één stap achteruit

Sebastien DEWAILLY

0507233

Academiejaar 2016-2017

Promotor: Karen CELIS

Jury: Sam DEPAUW, Alison Woodward

Economische & sociale wetenschappen & Solvay Business School

Woord vooraf

Met dit voorwoord wil ik me richten naar de mensen die mij geholpen hebben bij het schrijven van deze masterproef.

In de eerste plaats richt ik een dankwoord aan mijn promotor Professor Celis die me met raad en daad bijstond doorheen dit proces. Haar raadgevingen en adviezen zijn een grote hulp geweest.

Ten tweede wil ik ook assistent professor Erzeel bedanken voor haar hulp bij het gebruik van SPSS. Haar feedback en raadgevingen waren ook van grote hulp voor mijn verschillende analyses.

Ten derde wil ik ook Roby Guns bedanken voor de interessante gesprekken en de interessante ingevingen die hij me gaf voor deze masterproef. Het zijn deze gesprekken die de aanzet waren van deze masterproef.

Last but not least, wil ik mijn familie en mijn vriendin bedanken. Mijn familie omdat ze mij de mogelijkheden gaven om te studeren. En Charlotte voor haar luisterend oor en haar onbeschrijfelijke steun gedurende mijn studiejaren.

1. INLEIDING	3
2. HET CONCEPT "POLITIEKE VERTEGENWOORDIGING"	5
3. WAAROM VROUWEN IN DE POLITIEK?	6
4. 'SYMBOLIC REPRESENTATION' : VROUWEN ALS ROLMODELLEN ?	8
5. HET BELANG VAN HET LOKAAL NIVEAU	11
6. HET GLAZEN PLAFOND OP LOKAAL NIVEAU IN VLAANDEREN	14
6.1 DATA EN METHODOLOGIE	14
6.2 ONDERZOEKSRESULTATEN	16
6.2.1 Twee stappen vooruit, één stap achteruit	16
6.2.2 'Symbolic representation': het rolmodeleffect op lokaal niveau	18
6.2.3 De rol van de partijen op het rolmodeleffect: casestudie van tien gemeenten met een paritaire samenstelling van het schepencollege	19
7. CONCLUSIE	22
BIBLIOGRAFIE	24
BIJLAGEN	I

1. Inleiding

*"A **glass ceiling** is a political term used to describe the unseen, yet unbreachable barrier that keeps minorities and women from rising to the upper rungs of the corporate ladder, regardless of their qualifications or achievements."* - U.S. Department of Labor (1995)

5.730.378, dat was het aantal vrouwen in België op 1 januari 2016. Dat wil zeggen dat de Belgische bevolking voor 50,9% uit vrouwen bestaat. Nochtans is pariteit nog op geen enkel politiek niveau bereikt in België. Zowel op federaal niveau, bij de gewesten en gemeenschappen, provinciaal en gemeentelijk niveau is er nog geen paritaire samenstelling van de parlementen/regeringen/colleges (met uitzondering van de Brusselse Gewestregering die wel 50% vrouwen telt). Dit is een echte doorn in het oog van onze representatieve democratie. "Les femmes, ce n'est pas de la diversité, c'est la moitié de l'humanité!" – dat zei Nathalie Kosciusko Morizet een tijdje geleden tijdens de republikeinse voorverkiezingen in Frankrijk. Want de problematiek van het glazen plafond is niet enkel een Belgisch fenomeen, het is een mondiale uitdaging. Vrouwen vormen de helft van de mensheid, maar toch is er een ongelijke verdeling van de politieke macht in de meeste hedendaagse democratieën. 21,8% van de parlementsleden in de wereld zijn vrouwen, en maar slechts 7,8% van de regeringsleiders en 5,9% van de staatshoofden zijn vrouwen (Folke, 2016). Die afwezigheid van vrouwen in machtsposities betekent mogelijks ook dat de belangen van vrouwen ernstig ondervertegenwoordigd worden in het politieke besluitvormingsproces. Ook al hebben mannen en vrouwen gelijke politieke rechten en bestaan er vrouwen die belangrijke politieke functies vervullen, zijn vrouwen als groep nog steeds ondervertegenwoordigd in de politieke besluitvormingsprocessen. Er bestaan nochtans genoeg wetenschappelijke argumenten om te streven naar een meer paritaire samenstelling van het politiek systeem.

Het is dus zeker interessant, relevant en actueel om onderzoek te doen naar de politieke vertegenwoordiging van vrouwen.

Ik verdiep mij in deze masterproef echter niet op dat mondiaal aspect, maar ik buig mij over het lokaal niveau in België. De vrouwelijke vertegenwoordiging in België is namelijk het laagst op gemeentelijk niveau. In het Vlaams parlement zetelen 44% vrouwen en in het Federaal parlement zijn er 41% rechtstreeks verkozen vrouwen. Daarentegen zijn er momenteel in de Vlaamse gemeenten 36,2% vrouwelijke gemeenteraadsleden en 33% vrouwelijke schepenen. Naar vrouwelijke burgemeesters is het ver zoeken: slechts 12,7% van de Vlaamse burgemeesters is een vrouw (rosa vzw, z.d.). Verder lijkt het mij interessant om dit niveau – weleens de 'basiseenheid van de democratie' genoemd (Steyvers & Dehullu, 2004) – te analyseren aangezien er weinig onderzoek bestaat over de vrouwenvertegenwoordiging op lokaal niveau in België. Tenslotte ligt het belang van

het lokaal niveau ook in het feit dat het het niveau is dat het dichtst bij de burger staat. Ook wordt wel eens beweerd dat het lokaal niveau een recruiteringspool vormt voor andere politieke gremia ; de ondervertegenwoordiging van vrouwen op het gemeentelijk niveau zou zodoende ook een negatief effect hebben op de politieke vertegenwoordiging op andere niveau's (Steyvers & Dehullu, 2004). Genoeg redenen dus om het gemeentelijk niveau in Vlaanderen in deze academische discussie te betrekken.

Ik analyseer in deze masterproef verschillende aspecten van de vertegenwoordiging van vrouwen op gemeentelijk niveau in Vlaanderen. Maar het belangrijkste deel van deze masterproef is het onderzoek naar een eventueel verband tussen het aantal zichtbare vrouwen in het lokale bestuur (vrouwelijke burgemeesters, vrouwelijke schepenen en vrouwelijke gemeenteraadsleden) en het rechtstreeks aantal verkozen vrouwen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Deze onderzoeksvraag wordt toegepast op de 308 Vlaamse gemeenten en dit voor de laatste twee gemeenteraadsverkiezingen (2006 & 2012).

Ik begin in het theoretisch kader eerst met 'politieke vertegenwoordiging' conceptueel te vatten. Dit doe ik aan de hand van het standaardwerk van Hanah Pitkin 'The concept of representation' (1967). Hierbij geef ik een overzicht van de verschillende vertegenwoordigingsdimensies die Pitkin in haar werk heeft beschreven. Vervolgens geef ik een overzicht van de argumenten – voor meer vrouwen in de politiek – die betrekking hebben op de verschillende dimensies.

Verder verdiep ik mij in één specifieke dimensie die van bijzonder belang is voor mijn onderzoek: 'symbolische vertegenwoordiging'. Ik bespreek hoe deze dimensie in de literatuur wordt toegepast op gender en politiek. Onderzoek naar symbolische representativiteit en naar het rolmodel effect – eveneens een centraal concept in mijn onderzoek – blijkt nog veel methodologische en empirische uitdagingen te hebben. Vervolgens sta ik kort stil bij het belang van het lokale niveau en, tenslotte, beschrijf ik de naoorlogse evolutie van de vrouwenvertegenwoordiging op gemeentelijk niveau in Vlaanderen.

In het empirische luik van deze masterproef analyseer ik dus verschillende aspecten van de vrouwenvertegenwoordiging op gemeentelijk niveau in Vlaanderen. Zo kijk ik of er een zekere evolutie te zien is in de periode 2005-2011. Ik onderzoek ook of de klassieke theorie uit het eliteonderzoek – naarmate men stijgt in de machts hiërarchie op politiek vlak worden de kenmerken van de machthebbers meer exclusief – in de Vlaamse gemeentepolitiek bevestigd wordt in 2005 en in 2011. Tenslotte ga ik het rolmodel effect (kwantitatief) proberen te meten. Ik onderzoek met andere woorden dus of er een correlatie bestaat tussen het aantal (zichtbare) vrouwen in de gemeentepolitiek en het rechtstreeks aantal

verkozen vrouwen. Ik toets hierbij dus de volgende hypothese: hoe meer vrouwelijke machthebbers, hoe meer vrouwen verkozen worden. Ik ga voor deze hypothese kijken naar de samenstelling van het gemeentebestuur in 2005 en 2011 en de twee laatste gemeenteraadsverkiezingen 2006 en 2012. Of vrouwen verkozen worden of niet wordt niet enkel door de kiezer bepaald, maar eveneens door partijen; namelijk via de plaats op de lijsten en de positie in het gemeentebestuur die ze vrouwen toekennen. Daarom buig ik mij in dit onderzoek ook kort over het belang van politieke partijen in dat rolmodel effect.

2. Het concept "politieke vertegenwoordiging"

Politieke vertegenwoordiging betekent het aanwezig stellen van de afwezige: sommige individuen (de vertegenwoordigers) stellen andere individuen of een groep van andere individuen (de vertegenwoordigden) aanwezig tijdens de politieke besluitvorming. Politieke vertegenwoordiging verwijst meestal naar representatieve democratieën. In een representatieve democratie (ons huidige politiek systeem) stemt de burger tijdens verkiezingen voor een partij en/of kandidaat die hij uitgekozen heeft en wordt nadien door hen vertegenwoordigd in de politieke arena (Steyvers & Dehullu, 2004; Celis, 2004).

Een belangrijk – en nog steeds actueel – werk in verband met politieke vertegenwoordiging is het standaardwerk 'The concept of representation' van Hanah Pitkin (1967). Pitkin identificeert vier verschillende, maar onderling verbonden, betekenissen of dimensies van vertegenwoordiging: formele vertegenwoordiging, descriptieve vertegenwoordiging, substantiële vertegenwoordiging en symbolische vertegenwoordiging.

De eerste vorm van vertegenwoordiging stoelt op een formele afspraak tussen de vertegenwoordiger en de vertegenwoordigden. Deze dimensie gaat over de regels en procedures die het intreden en uittreden van vertegenwoordigers reguleert. Pitkin onderscheidt twee theorieën in deze dimensie: de 'accountability theory', die verwijst naar het afleggen van verantwoordelijkheid door de vertegenwoordiger nadien, en de 'authorization theory', die verwijst naar de toestemming die de vertegenwoordigde verleent aan de vertegenwoordiger om in diens naam te handelen.

Hoewel vrije en eerlijke verkiezingen niet als een noodzakelijke voorwaarde worden beschouwd voor formele vertegenwoordiging, blijken verkiezingen in de praktijk toch heel belangrijk om deze dimensie te operationaliseren (Celis, 2004; Schwindtbayer & Mishler, 2005; Pitkin, 1967).

De tweede dimensie die Pitkin (1967) beschrijft is de descriptieve vertegenwoordiging. De politieke besluitvorming moet een afspiegeling zijn van de bevolkingssamenstelling omdat deze dimensie van vertegenwoordiging gebaseerd is op gelijkenis. De vertegenwoordigers

'staan voor' het volk dat ze vertegenwoordigen. Het belangrijkste aspect van deze dimensie is dus niet wat ze doen, maar de representativiteit (Celis, 2004). In een representatieve democratie impliceert descriptieve vertegenwoordiging dus socio-demografische gelijkheid in de parlementen.

Ten derde is er de substantiële vertegenwoordiging. Dit is de inhoudelijke dimensie van vertegenwoordiging. Deze opvatting van vertegenwoordiging gaat over wat de vertegenwoordigers doen. Pitkin definieert het als volgt: "acting in the interests of the represented, in a manner responsive to them" (Pitkin, 1967: 209). Substantiële vertegenwoordiging verwijst dus met andere woorden naar de beleidsresponsiviteit of de mate waarin vertegenwoordigers wetten maken en beleid implementeren die de behoeften of de eisen van de burgers behartigen. Er dient een belangrijke onderscheiding gemaakt te worden betreffende de invulling van 'responsiveness'. Karen Celis (2004) beschrijft enerzijds de mandaattheorie 'die stelt dat de vertegenwoordigers de plicht hebben om te doen wat hun kiezers van hen verwachten', en anderzijds is er de trustee-theorie 'die stelt dat de vertegenwoordigers moeten handelen op basis van hun eigen inzichten'. De tweedeling tussen de mandaattheorie en de trustee-theorie is volgens Pitkin echter niet absoluut (Celis, 2004).

Tenslotte verwijst de symbolische vertegenwoordiging naar de mate waarin vertegenwoordigers "stand for" de vertegenwoordigden, maar symbolische vertegenwoordiging heeft geen betrekking op wie de vertegenwoordigers zijn (zoals bij de descriptieve vertegenwoordiging) of wat ze doen (zoals bij substantiële vertegenwoordiging), maar hoe ze worden waargenomen en geëvalueerd door de vertegenwoordigden (Schwindtbayer & Mishler, 2005). Bij de "stand for" wordt de nadruk dus gelegd op de symbolische waarde. Pitkin geeft het voorbeeld van een vlag als een symbool dat een natie vertegenwoordigt. Wat belangrijk is, is niet het symbool zelf, maar "de kracht van het symbool om gevoelens of attitudes op te roepen" (Pitkin 1967, 97). Deze dimensie vormt het specifiekere theoretisch kader van dit onderzoek en zal hieronder verder besproken worden. We staan evenwel eerst stil bij de argumenten voor meer vrouwen in de politiek die betrekking hebben op de verschillende dimensies van vertegenwoordiging.

3. Waarom vrouwen in de politiek?

Niettegenstaande de historische ondervertegenwoordiging van vrouwen bestaan er veel argumenten voor een grotere vrouwelijke aanwezigheid in de politiek (rosa vzw, z.d.; Gaspard, 2001; Tahon, 1998; Steyvers & Dehullu, 2004; Phillips, 1995). Deze argumenten

hebben betrekking op vrouwen, maar passen ook bij de grotere eis voor een politieke aanwezigheid van andere minderheidsgroepen en ondervertegenwoordigde groepen.

Een eerste argument betreft rechtvaardigheid en heeft vooral betrekking op de descriptieve dimensie van vertegenwoordiging. De afwezigheid van vrouwen in onze politieke instellingen wordt in toenemende mate gezien als een bewijs van onrechtvaardigheid. In een representatieve democratie zou iedereen de kans moeten krijgen om zich verkiesbaar te stellen. Verder geldt gelijkheid als één van de normatieve kenmerken van zo'n democratie. Dit betekent dat de politieke besluitvorming een afspiegeling moet zijn van de bevolkingssamenstelling. Aangezien de helft van de bevolking bestaat uit vrouwen, is het dus rechtvaardig dat de politieke besluitvorming een afspiegeling zou moeten zijn van deze bevolkingssamenstelling en er dus meer vrouwen in de politiek aanwezig moeten zijn. Dit moet zich dus vertalen in de samenstelling van parlementen of gemeenteraden. Dit is een vitale functioneringsconditie voor een representatieve democratie waarin vertegenwoordiging dus socio-demografische gelijkheid impliceert (Steyvers & Dehullu, 2004).

Verder zijn er de argumenten met betrekking tot de inhoudelijke vertegenwoordiging, de zogenaamde substantiële vertegenwoordiging. "Acting in the interests of the represented, in a manner responsive to them" (Pitkin, 1967: 209), dit betekent dat een grotere aanwezigheid van vrouwen in de politiek zal leiden tot wetgeving die meer aandacht heeft voor de belangen en de behoeften van de vrouwen. Zowel mannen als vrouwen moeten dus in gelijke mate vertegenwoordigd zijn bij het nemen van beleidsbeslissingen die hen aanbelangen. Want door de ondervertegenwoordiging van vrouwen zouden we kunnen stellen dat bepaalde belangen van vrouwen amper of niet worden behartigd. Het is verder noodzakelijk dat volksvertegenwoordigers gelijken op hun burgers voor bepaalde kenmerken die als doorslaggevend worden beschouwd voor politieke attitudes of gedrag (bv. geslacht, geboorteplaats, beroep, etniciteit).

Een betere vertegenwoordiging van vrouwen zou ook een vernieuwing van de democratie betekenen: een evenwichtige deelname van vrouwen en mannen kan leiden tot diverse ideeën en waarden die de efficiëntie en effectiviteit van het beleid ten goede kunnen komen, want met de afwezigheid van vrouwen in de politiek kan een waardevolle bronnenmateriaal verloren gaan (rosavzw, z.d.; Celis, 2009; Pitkin, 1967).

Dit argument is echter ook het meest omstreden argument in de literatuur. Zeggen dat er meer vrouwen in de politiek moeten zijn omdat deze vrouwen zullen optreden voor de belangen van de vrouwen, is volgens sommigen "reducerend (het reduceert de houding en het gedrag van de vrouwelijke vertegenwoordigers terug naar hun lichamen) en

essentialistisch (ervan uitgaan dat vrouwen een categorie zijn die essentiële attributen delen)” (Childs, 2008). Het is inderdaad een harde interpretatie om te zeggen dat alle vrouwen gemeenschappelijke ervaringen delen en voor dezelfde doelen streven. Vrouwen zijn zeker geen aparte groep met compleet andere ideeën en doelen, net zoals andere sociale groepen zijn vrouwen heel divers (Phillips, 1995). Maar toch hebben vrouwen belangen en zorgen die voortvloeien uit hun geslacht en deze belangen kunnen onmogelijk voldoende aan bod komen in een politiek systeem gedomineerd door mannen.

Tenslotte zijn er nog twee belangrijke argumenten die betrekking hebben op symbolische vertegenwoordiging (Verge, Espirito-Santo & Wiesehomeier, 2015; Childs, 2008; Phillips, 1995). Bij de symbolische vertegenwoordiging gaan we ervan uit dat de aanwezigheid van de (voorheen) uitgesloten groep aantoont dat zij gelijken zijn van degenen die eerder werden opgenomen in de politieke instellingen. Het is dus van belang dat de ondervertegenwoordigde groep, in dit geval de vrouwen, fysiek zichtbaar is om hun gelijkheid met mannen te symboliseren. Verder heeft de opname van een ondervertegenwoordigde groep waarschijnlijk een positief effect op de legitimiteit van de politieke instellingen wanneer meer mensen zich hierin kunnen identificeren (Campbell e.a., 2010; Cerulo, 1993).

Er bestaan dus genoeg argumenten om te streven naar een meer paritaire samenstelling van ons politiek systeem en we horen vandaag inderdaad weinig stemmen die het gelijke recht van vrouwen op vertegenwoordiging openlijk tegenspreken. Maar over de middelen en het bewerkstelligen van deze pariteit blijkt niet iedereen het eens te zijn. In de pariteits- en quotadebatten zijn belangrijke argumenten tegen de maatregelen te vinden die toch aangeven dat gelijkheid geen prioriteit is en dat de vrijheid van de kiezer belangrijker zijn (Tobler, 1999; Praud, 2012).

4. 'Symbolic Representation' : vrouwen als rolmodellen ?

Pitkin (1967) definieerde symbolische vertegenwoordiging als “vertegenwoordiging van een groep of een staat door een object waaraan een bepaalde symbolische betekenis wordt toegekend ... symbolische representatie in politieke taal betekent dus de vertegenwoordiging van de vertegenwoordigde via een agent (degene die vertegenwoordigt) waaraan een bepaalde representatieve betekenis wordt toegekend” (Pitkin, 1967). Agenten of objecten die een symbolische representatie generen zijn bijvoorbeeld nationale vlaggen en volksliederen of openbare gebouwen en instellingen. Een symbolische voorstelling is dus iets zichtbaar (een object of een agent) dat iets onzichtbaar vertegenwoordigt. De bijzonderheid van symbolische representatie ligt volgens Pitkin « in het vermogen van het symbool of de agent om een betekenis, een geloof of een gevoel te

genereren bij de vertegenwoordigde(n) » (Lombardo & Meier, 2012 ; Pitkin, 1967 ; Cerulo, 1993). De Belgische vlag bijvoorbeeld vertegenwoordigt dus de Belgische identiteit en kan bij de bevolking een gevoel van patriotisme generen.

Deze theorie wordt ook toegepast in de literatuur over gender en politiek. De focus van de 'symbolic representation' ligt hier vooral op de relatie tussen de vrouwelijke vertegenwoordiger (de agent) en de (vrouwelijke) burgers. Men kijkt dan welke symbolische gevolgen de aanwezigheid van vrouwen aan de macht heeft voor de (vrouwelijke) burgers. Of met de definitie van Pitkin : men gaat ervan uit dat de symbolische representativiteit van vrouwen emoties genereert bij de (vrouwelijke) burgers (gevoelens en overtuigingen over de politiek of de overheid) (Lombardo & Meier, 2012 ; Pitkin, 1967). Enerzijds vertegenwoordigt een vrouwelijke politieke (de zichtbare agent) de vrouwen en, anderzijds, zal deze vrouwelijke politieke een gevoel of een geloof van gendergelijkheid (onzichtbaar) generen bij de (vrouwelijke) burgers. Vrouwen gaan politiek dan minder ervaren als een exclusief mannelijk domein.

Het rolmodel effect is hierbij een belangrijke theorie. Deze theorie gaat ervan uit dat de politieke aanwezigheid van vrouwen een rolmodel effect heeft (dankzij die symbolische vertegenwoordiging) op de andere vrouwelijke burgers en hen gaat aanzetten om politiek actiever te zijn. Vrouwelijke politici beweren vaak dat, naast het verstrekken van voorbeeldige openbare diensten, hun kandidatuur en ambtstermijnen positieve modellen van vrouwelijk leiderschap bieden voor vrouwen en meisjes. Rolmodellen tonen aan vrouwen die overwegen om de politiek in te gaan dat het mogelijk is zonder zich te moeten conformeren aan mannelijke normen en gedrag en dat de samenleving goed op hen reageert (Campbell & Wolbrecht, 2006 ; 2007 ; Mariani e.a., 2015 ; Broockman, 2014).

In de bestaande literatuur over dit onderwerp kan men twee benaderingen onderscheiden van hoe de aanwezigheid van vrouwen de percepties en de meningen van de burgers beïnvloedt (Franceschet; Krook & Piscopo, 2012). Een eerste benadering onderzoekt hoe de aanwezigheid van vrouwen de gepercipieerde legitimiteit van de politieke instellingen beïnvloedt. De aanwezigheid van vrouwen in de politieke instellingen zou een positief signaal kunnen sturen naar andere sociale groepen over de inclusiviteit van het politiek systeem en zo de legitimiteit van de instellingen bij deze groepen vergroten. Een tweede benadering onderzoekt hoe de aanwezigheid van vrouwen de overtuigingen van de burgers – over de aard van de politiek als mannelijk domein – beïnvloedt. Hier zou de (symbolische) aanwezigheid van vrouwen in de politieke instellingen aantonen dat vrouwen net zo goed in staat zijn om te regeren als mannen. Beide benaderingen analyseren de effecten op de burgers in het algemeen maar ook op de houding en het gedrag van de vrouwen in het bijzonder.

In de wetenschappelijke literatuur bestaan er verschillende posities over de invloed van vrouwelijke politiekers op de politieke attitude van (vrouwelijke) burgers. Dolan (2006) vindt bijvoorbeeld in haar studie weinig empirische bewijzen voor de veronderstelling dat de aanwezigheid van vrouwelijke kandidaten zich vertaalt in een verhoging van politieke betrokkenheid bij vrouwen. Karp (2008), daarentegen, stelt dat hoewel vrouwen minder geïnteresseerd en geëngageerd zijn in de politiek dan mannen, er een aantal aanwijzingen bestaan dat de aanwezigheid van vrouwen als kandidaten en ambtsdragers kan helpen om de politieke betrokkenheid van vrouwen te stimuleren. Ook volgens Atkeson (2003) heeft de aanwezigheid van competitieve vrouwelijke kandidaten een onmiddellijke impact op de politieke betrokkenheid van de potentiële vrouwelijke kiezers.

Over de effecten op de overtuiging van de burgers over de aard van politiek als mannelijk domein vinden sommigen onderzoekers bewijzen dat vrouwelijke rolmodellen toch wel een invloed hebben op de politieke attitude van burgers in het algemeen en vrouwen in het bijzonder (Broockman, 2014; Gilardi, 2015; Atkeson, 2003). Maar deze invloed lijkt het sterkst wanneer er nog maar weinig vrouwen actief zijn in de politiek (Campbell & Wolbrecht, 2006; Broockman, 2014). Dit wordt in mijn empirische luik ook bevestigd. Verder blijkt uit de onderzochte literatuur dat vrouwelijke rolmodellen het meeste invloed uitoefenen op jonge vrouwen en adolescenten (Campbell & Wolbrecht, 2006; Campbell & Wolbrecht, 2007). Ik ga in mijn onderzoek hier niet op ingaan aangezien mijn onderzoek vooral een eerste verkenning is van het rolmodeleffect en dat het met een kwantitatief onderzoek moeilijk te onderzoeken is. Verder kan men uit de literatuur ook besluiten dat de bevindingen erop wijzen dat de effecten van vrouwelijke kandidaten niet enkel kunnen worden verklaard door het geslacht. Zo spelen de ideologie en de partij van de rolmodellen ook een belangrijke rol (Mariani; Marshall & Mathews-Schultz, 2015). Ik tracht dit in deze masterproef aan de hand van een tiental cases ook te onderzoeken.

Anderen daarentegen vinden echter dat de verkiezing van vrouwen een zwak effect heeft op de attitude van burgers en van vrouwen in het bijzonder. Deze verschillen zijn het gevolg van verschillende methoden die gebruikt werden. De gebruikte methoden variëren van grootschalige enquêtes waarbij mannelijke en vrouwelijke houdingen en gedragingen worden vergeleken tot interviews met vrouwelijke wetgevers die hun visie op de symbolische betekenis van hun aanwezigheid geven (Franceschet, Krook & Piscopo, 2012; Verge, Espirito-Santo & Wiesehomeier, 2015).

Omwille van die empirische en methodologische uitdagingen staat onderzoek naar de effecten van de politieke aanwezigheid van vrouwen op de overtuigingen van de burgers – over de aard van de politiek als mannelijk domein – nog steeds in de kinderschoenen.

5. Het belang van het lokaal niveau

Ik ga mij in dit onderzoek buigen over de vertegenwoordiging van vrouwen op lokaal niveau in Vlaanderen en meer bepaald over het rolmodel effect in de vertegenwoordiging van vrouwen in Vlaamse gemeenten. Vooraleer ik daarop inga, dien ik evenwel de politieke vertegenwoordiging van vrouwen op het lokale niveau wat verder toe te lichten.

Het einde van WO II luidde de volwaardige politieke democratisering in België in. Bij de wet van 27 maart 1948 kregen alle meerderjarige vrouwen vanaf 21 jaar algemeen enkelvoudig stemrecht. Maar het was op het lokale niveau dat de vrouwen voor het eerst het passief en actief stemrecht verwierven. Dit gebeurde met de wet van 15 april 1920 die bepaalde dat alle vrouwen die de leeftijd van 21 jaar hadden bereikt het recht verkregen om te stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Een jaar later, met de wet van 27 augustus 1921, konden vrouwen ook burgemeester of schepen worden (Steyvers & Dehullu, 2004; Devos, 2013).

Het waren de katholieken die de promotors waren van het voorstel tot het lokale vrouwenstemrecht, maar ze hadden met dit initiatief niet de bedoeling de politieke ontvoogding van de vrouw te bewerkstelligen, ze deden dit omdat ze er vanuit gingen dat de vrouwen veeleer conservatief zouden stemmen. In het begin lieten vrouwen namelijk hun stemkeuze vooral afhangen van die van hun echtgenoot, zodat ze vaak voor mannelijke en overwegend conservatieve kandidaten stemden. Dit verklaart waarom de liberalen en de socialisten terughoudend stonden tegenover de toekenning van het vrouwenstemrecht (Devos, 2013). Steyvers (2004) noemt dit een 'politieke experiment' uit die tijd, het lokale niveau was – toen – een 'oefenterrein (27 jaar lang) waar vrouwen zonder te veel schade aan te richten politiek konden participeren' (Steyvers & Dehullu, 2004).

Verder wordt de gemeente traditioneel gepercipieerd als het bestuursniveau dat het dichtst bij de burgers staat. Is het lokaal niveau dan niet drempelverlagend voor vrouwen? Dat is een logische vraag die men zich kan stellen. Vanuit democratisch oogpunt lijkt het lokaal niveau allezins een paar voordelen te bieden om een evenwichtige vertegenwoordiging van vrouwen en mannen te bereiken. Het lokaal niveau is het niveau dat het dichtst bij de burger staat. Het ligt letterlijk dicht bij huis en het is fysiek zichtbaar, integendeel tot hogere niveau's (nationaal of regionaal). Het lokaal niveau is volgens Lelieveldt (1999) zeer toegankelijk en zou dus een hogere graad van participatie moeten stimuleren.

Daarnaast meent David Beetham (1996) dat het feit dat de verkiezingen gebaseerd zijn op veel kleinere kiesdistricten een grotere kans geeft aan vrouwen om verkozen te worden dan bij een nationale verkiezing. Verder benadrukt hij het feit dat de lokale verkozenen effectief lokaal worden verkozen en dat het meestal om deeltijdse openbare ambten gaan en dit zou het meer toegankelijk moeten maken voor vrouwen en in het algemeen mensen met verschillende beroepen (Beetham, 1996).

Men zou dus op lokaal niveau een betere vertegenwoordiging van vrouwen en mannen kunnen bereiken dan op hogere niveau's in de politiek. Maar, zoals eerder aangehaald, blijkt dit niet uit de cijfers (instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, z.d.; rosavzw, z.d.).

In de praktijk lijkt de combinatie van politieke engagement op lokaal niveau en andere jobs een moeilijke combinatie te zijn voor vrouwen, meer dan voor mannen. Een substantiële vertegenwoordiging van vrouwen op het lokale vlak lijkt nochtans essentieel, aangezien het lokale niveau – als basiscel van de democratie – doorgroeimogelijkheden biedt naar hogere niveau's.

In de participatie van vrouwen aan het lokale bestuur is er sinds WO II een trage maar toch gestaag positieve evolutie. Er is een evolutie in de tijd waarneembaar (Steyvers & Dehullu, 2004). In de periode tussen WOII en 1970 komt het percentage van de vrouwen in de lokale politiek nauwelijks boven de 3 % uit. Pas vanaf 1970 is er sprake van een significant stijging van het aantal vrouwelijke verkozenen, en dit gaat zich doorzetten in 1976. De participatie van vrouwen aan het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt, gevolgd door de feministische golf van de jaren zestig en zeventig waren belangrijke maatschappelijke veranderingen in die periode die daar zeker niet vreemd aan zijn.

Verkiezingsjaar	Mannelijke verkozenen in %	Vrouwelijke verkozenen in %
1946	97,4	2,6
1952	97,1	2,9
1958	97,1	2,9
1964	96,9	3,1
1970	92,8	7,2
1976	88,1	11,9
1982	87,1	12,9
1988	84,7	15,3
1994	79,1	20,9
2000	72,9	27,1

Tabel 1. Percentage mannelijke versus vrouwelijke verkozenen bij de gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen 1946-2000 (Steyvers & Dehullu, 2004).

Daarna stagneerde het aandeel van de vrouwelijke verkozenen weer enkele jaren tot in de jaren '90. Vanaf de jaren '90 is er weer een stijging van het aandeel vrouwelijke verkozenen omdat België in de eerste helft van de jaren '90 en begin jaren 2000 constitutionele en wetgevende hervormingen heeft doorgevoerd. Later hebben ook andere landen gevolgd met deze hervormingen, ondermeer dankzij de 'UN Beijing Declaration and Platform for Action' in 1995 die veel landen over de wereld stimuleerde om quotawetten aan te nemen zodat partijen paritaire kandidatenlijsten opstellen. De Beijing Declaration and Platform for Action was het resultaat van de VN wereldconferentie over vrouwen, met als bedoeling maatregelen te nemen om gelijke vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in besluitvormingsprocessen te verzekeren (UN WOMEN, z.d.; Praud, 2012).

In België zijn er in deze periode dus drie belangrijke hervormingen doorgevoerd.

Ten eerste nam de wetgever op 24 mei 1994 een eerste maatregel aan met het oog een grotere participatie van vrouwen aan de politieke besluitvorming. Deze wet 'Smet-Tobback' verbiedt de politieke partijen om kandidatenlijsten voor te leggen waarop meer dan 2/3 van de kandidaten van hetzelfde geslacht zijn.

Ten tweede werd in 2002 de Belgische grondwet aangevuld met artikel 11bis. Deze grondwetherzieving dient om de gelijkheid van vrouwen en mannen te waarborgen en hun gelijke toegang tot verkozen en openbare mandaten te organiseren (Celis & Meier, 2006). Vanaf dit moment mochten executieven dus niet meer homogeen mannelijk zijn. Er moest minimum één vrouw aanwezig zijn.

En tenslotte, volgend op de aanpassing van de Grondwet, nam de wetgever verschillende wetten aan tot invoering van het evenwicht tussen mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen; de zo genaamde 'quotawetten' of 'pariteitswetten'. Zo werden er dus in de loop van 2002 drie wetteksten aangenomen met het oog op het waarborgen van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de wetgevende, Europese en regionale verkiezingen (instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, z.d.). Dankzij deze wetteksten moeten er vandaag dus evenveel vrouwen als mannen op de kandidatenlijsten van de federale, regionale en Europese verkiezingen staan. Bovendien moet er een alternering van geslacht zijn voor de eerste twee plaatsen op de lijsten. De lokale en provinciale verkiezingen zijn een bevoegdheid van de gewesten en hebben dus hun eigen quotaregels. Maar ook hier geldt dat er evenveel mannen als vrouwen op de lijsten moeten staan. Op lokaal niveau (in Vlaanderen en Wallonië) gaat men in verband met de alternering van geslacht op de lijst

een stapje minder verder aangezien de eerste drie plaatsen op de lijst niet van hetzelfde geslacht mogen zijn. Partijen kunnen met andere woorden de eerste vrouw pas op de derde plaats zetten. Brusselse lijsten volgen het ritsprincipe voor de eerste twee plaatsen (rosavzw, z.d.).

Het aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden is in België sterk toegenomen sinds de toepassing van deze quotawetten (nl. van 19,9% in 1994 tot 36% in 2012). Er blijft echter, zoals hierboven al werd vermeld, een sterke ondervertegenwoordiging van vrouwen in de belangrijkste positie in de gemeentepolitiek: het college van burgemeester en schepenen die enkel onderworpen zijn aan artikel 11bis die bepaald dat ze niet homogeen uit leden van hetzelfde geslacht samengesteld kunnen worden. Dit bevestigt een klassieke theorie uit het eliteonderzoek: naarmate men stijgt in de machts hiërarchie op politiek vlak worden de kenmerken van de machthebbers meer exclusief (Steyvers & Dehullu, 2004). Het onderliggende doel van de quotawetten - de gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de politiek - wordt dus slechts ten dele verwezenlijkt (Hooghe, 2012).

6. *Het glazen plafond op lokaal niveau in Vlaanderen*

6.1 *Data en methodologie*

Ik doe in dit onderzoek een analyse van de vrouwenvertegenwoordiging op gemeentelijk niveau in Vlaanderen, en meer bepaald naar het rolmodeleffect in de Vlaamse gemeentelijke politiek. Ik tracht met mijn onderzoek naar het rolmodeleffect een verfrissende invalshoek aan te bieden door een kwantitatieve methodologie te gebruiken want de meeste onderzoeken over de effecten van symbolische vertegenwoordiging van vrouwen op de publieke opinie gebruiken als methodologie enquêtes en opiniepeilingen, om zo veranderingen in politieke attitudes te bestuderen.

Ten eerste analyseer ik de evolutie van het aantal vrouwelijke mandatarissen in de gemeentepolitiek. Dit is een analyse van de evolutie tussen 2005 en 2011 (2005 en 2011 zijn de laatste jaren van de twee legislaturen die de twee laatste gemeenteraadsverkiezingen voorafgingen). Ik ga verder ook kijken naar de evolutie (tussen 2006 en 2012) van het aantal vrouwelijke verkozenen.

Ten tweede onderzoek ik of de klassieke theorie uit het eliteonderzoek in de Vlaamse gemeentepolitiek bevestigd wordt in 2005 en in 2011. Hoe hoger men stijgt op de politieke ladder, hoe exclusiever de kenmerken van de machthebbers worden? Ik toets hierbij de volgende hypothese: hoe hoger op de (gemeente)politieke ladder, hoe minder vrouwen er zullen zijn. Ik vergelijk hierbij de situatie in 2005 met de situatie in 2011 en onderzoek of er ook een zekere evolutie te zien is.

Ten derde onderzoek ik het rolmodelleffect van de vrouwelijke machthebbers in de gemeentepolitiek. Ik focus hierbij op de meest zichtbare posities in het lokale bestuur, namelijk het college van de burgemeester en de schepenen en de gemeenteraad. Zoals ik hierboven al heb vermeld staat onderzoek naar de effecten van de politieke aanwezigheid van vrouwen op de overtuigingen van de burgers – over de aard van de politiek als mannelijk domein – in de kinderschoenen. Dit komt omdat de verschillende (voornamelijk kwalitatieve) onderzoeken over dit onderwerp uiteenlopende resultaten leveren. Daarom gebruik ik in dit onderzoeksdomein een vernieuwende methodologie, namelijk een correlationeel onderzoek. Ik onderzoek voor de laatste twee gemeenteraadsverkiezingen of er al dan niet een correlatie bestaat tussen 1) het geslacht van de burgemeester en het aantal vrouwelijke verkozenen bij de eerstvolgende verkiezingen; 2) het aantal vrouwelijke schepenen en het aantal vrouwelijke verkozenen bij de eerstvolgende verkiezingen en tenslotte 3) het aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden en het aantal vrouwelijke verkozenen bij de eerstvolgende verkiezingen. Ik toets hierbij dus de volgende hypothese: hoe meer vrouwelijke machthebbers (T1), hoe meer vrouwen verkozen worden (T2).

Met mijn onderzoek kan ik geen causaal verband vinden, daarvoor zal verder onderzoek noodzakelijk zijn. Ik probeer met deze masterproef vooral een eerste verkenning van het rolmodelleffect – op lokale niveau – te bieden.

Tenslotte ga ik bij een tiental cases – vijf gemeenten waar bovenstaande hypothese heel sterk bevestigd wordt en vijf gemeenten waar deze hypothese helemaal niet bevestigd wordt – onderzoeken wat het belang is van de partijen bij dat rolmodelleffect. Ik stel mij hierbij de volgende vraag: kennen de symbolische vertegenwoordiging en het rolmodelleffect partijgrenzen? Of hebben vrouwen van een bepaalde partij ook een invloed op kiezers van andere partijen?

Ik heb de verschillende gegevens over de gemeentebesturen (samenstelling college van burgemeester en schepenen en gemeenteraad & bestuurscoalities en oppositie) via de gemeentelijke zakboekjes (databank) edities 2005 en 2011 verzameld. Deze zakboekjes heb ik in de bibliotheek van de faculteit van politieke en sociale wetenschappen van de KULeuven teruggevonden. Ik heb voor mijn onderzoek de edities 2005 en 2011 gekozen aangezien ik de samenstelling (op basis van het geslacht) wou vergelijken met de laatste twee gemeenteraadsverkiezingen. Het was voor mij dus logisch om te kijken naar dat rolmodelleffect net voor de verkiezingen. De gegevens van de gemeenteraadsverkiezingen (2006 & 2012) komen van de website van de Vlaamse overheid 'Vlaanderen kiest' (www.vlaanderenkiest.be). Op deze website heb ik de statistieken gevonden over het geslacht van de verkozenen (voor zowel 2006 als 2012).

6.2 Onderzoeksresultaten

6.2.1 Twee stappen vooruit, één stap achteruit

Ik vermeldde in mijn theoretisch luik al dat er in de naoorlogse periode een trage maar toch gestage evolutie was in de participatie van vrouwen in het lokale bestuur. Er waren in die periode twee belangrijke momenten die gepaard gingen met een significante stijging van het aantal vrouwen in de gemeentepolitiek. Eerst in de jaren 1970 dankzij allerlei hervormingen en de tweede feministische golf en ten tweede in de jaren 1990 met de invoering van de quotawet Smet-Tobback (Steyvers & Dehullu, 2004). Het aantal vrouwelijke mandatarissen is in Vlaanderen sterk toegenomen sinds de toepassing van deze quotawetten en dit is ook het geval voor de periode tussen 2005 en 2011 (na de quotawetten van 2002).

In 2005 waren er gemiddeld 30,9% vrouwelijke gemeenteraadsleden in een Vlaamse gemeente, deze gemiddelde evolueerde in 2011 tot 35,72% (wat een stijging met 4,82% is). Dit is een bescheiden – maar niet te verwaarlozen – stijging. Ook in het aandeel vrouwelijke schepenen is een duidelijke stijging waarneembaar tussen 2005 en 2011. Zo evolueerde de gemiddelde aantal vrouwelijke schepenen per gemeente van 21,12% in 2005 tot 31,22% in 2011 (stijging van 10,1%). Wat de vrouwelijke burgemeesters betreft is er een minder duidelijke evolutie te zien. Tussen 2005 en 2011 kwamen er amper vijf vrouwelijke burgemeesters bij, dat komt neer op een stijging van 1,66% (van 7,1% in 2005 naar 8,8% in 2011).

	Vrouwelijke gemeenteraadsleden	Vrouwelijke schepenen	Vrouwelijke burgemeesters
2005	30,9%	21,12%	7,1%
2011	35,7%	31,22%	8,8%

Tabel 2. Gemiddeld procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden en schepenen per (Vlaamse) gemeente & aantal vrouwelijke burgemeesters in Vlaanderen

Tabel 2. geeft ook duidelijk dat de klassieke theorie uit het eliteonderzoek – naarmate men stijgt in de machtshiërarchie op politiek vlak worden de kenmerken van de machthebbers meer exclusief – bevestigd wordt in de onderzochte periode (Steyvers & Dehullu, 2004). Zowel in 2005 als in 2011 zijn er grote verschillen in het aantal vrouwen naarmate men stijgt op de politieke ladder. Gemiddeld genomen heeft een Vlaamse gemeente in 2005 30,9% vrouwelijke gemeenteraadsleden, terwijl amper 21,12% van de Vlaamse schepenen een vrouw zijn. Dit is een verschil van bijna 10%. Maar het wordt nog duidelijker als ik

deze gemiddelden vergelijk met het aantal vrouwelijke burgemeesters. In 2005 waren er maar 22 vrouwelijke burgemeesters, dat wilt zeggen 7,14% van alle burgemeester.

In 2011 wordt het verschil tussen deze drie niveaus wat kleiner, maar blijft de klassieke theorie uit het eliteonderzoek nog gelden. Het verschil tussen het gemiddelde aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden en het gemiddelde aantal vrouwelijke schepenen ligt in 2011 op 4,5%. En ook in 2011 is het moeilijk voor een vrouw om burgemeester te worden, aangezien amper 27 van de 308 burgemeesters een vrouw zijn, dat komt neer op een bescheiden 8,8%.

De analyse levert nog een bijkomende interessante bevinding op: in de gemeenten met een vrouwelijke burgemeester lijkt een compensatiemechanisme aan de gang te zijn, namelijk dat er gemiddeld minder vrouwelijke schepenen zijn (tabel 3.). In 2005 zijn er gemiddeld 16,9% vrouwelijke schepenen in de gemeenten met een vrouwelijke burgemeester tegenover een gemiddelde van 21,44% vrouwelijke schepenen in de gemeenten met een mannelijke burgemeester. Deze tendens wordt ook in 2011 bevestigd: in de gemeenten met een vrouwelijke burgemeester waren gemiddeld 24,8% van de schepenen vrouwen en in de gemeenten met een mannelijke burgemeester ligt deze gemiddelde op 31,84%. Dit is een significant verschil, maar dit wil natuurlijk niet zeggen dat er in alle gemeenten met een vrouwelijke burgemeester minder vrouwelijke schepenen zijn. Zo zijn er in 2011 in Waarschot en in Hasselt steeds paritaire samenstellingen van de schepencolleges en beide gemeenten worden geleid door een vrouwelijke burgemeester. Er moet ook worden gelet om niet te snel algemene conclusies te trekken aangezien het gaat over een beperkt aantal cases (in 2005 zijn het 22 gemeenten en in 2011 zijn het 27 gemeenten). Maar dit neemt niet weg dat er in sommige gemeenten met een vrouwelijke burgemeester er significant minder vrouwelijke schepenen zijn en dit wijst op een mogelijke compensatie. Het zou interessant zijn om te onderzoeken of deze tendens ook in de huidige legislatuur (2012-2018) bevestigd wordt. Verder zou er dan aan de hand van kwalitatief onderzoek onderzocht kunnen worden wat aan de basis ligt van deze compensatie. Want hoewel er met de evolutie naar een meer evenwichtigere samenstelling van het lokale bestuur twee stappen vooruit worden gezet, wordt er met een dergelijke compensatiemechanisme één stap achteruit gezet.

	Gemeente met een vrouwelijke burgemeester	Gemeente met een mannelijke burgemeester
2005	16,9%	21,44%
2011	24,8%	31,84%

Tabel 3. Gemiddeld procentueel aantal vrouwelijke schepenen per gemeente: vergelijking tussen gemeenten met vrouwelijke burgemeester en gemeenten met mannelijke burgemeester.

6.2.2 'Symbolic representation': het rolmodelleffect op lokaal niveau

Onderzoek naar symbolische vertegenwoordiging en het rolmodelleffect heeft nog veel empirische en methodologische uitdagingen. Daarom heb ik gekozen voor een vernieuwende en verfrissende methodologie in dit onderzoeksdomein: een correlationeel onderzoek. Ik heb eerst gekeken of er een correlatie bestaat tussen het aantal zichtbare vrouwen (college van burgemeester en schepenen en gemeenteraad) in de gemeentepolitiek en het aantal verkozen vrouwen bij gemeenteraadsverkiezingen. Ik heb dit afzonderlijk gedaan voor de drie verschillende niveaus: 1) de burgemeester; 2) het schepencollege en 3) de gemeenteraad en dit zowel in 2005 als in 2011.

Uit mijn analyses kunnen verschillende conclusies getrokken worden. Eerst en vooral blijkt het verband (zowel in 2005 en in 2011) het sterkst te zijn op het niveau van het schepencollege. In 2005 is er een positieve correlatie tussen het procentueel aantal vrouwelijke schepenen (2005) en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen (2006) met een matig verband, dit verband is significant want $P < 0,05^*$. In 2011 is er ook een positieve correlatie tussen het procentueel aantal vrouwelijke schepenen (2011) en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen (2012) met een significant zwak verband ($P < 0,05^*$).

Verder vind ik ook dat er een positieve correlatie bestaat tussen het procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen en dit zowel voor 2005 als voor 2011. Zowel voor 2005 en 2011 blijkt er een zwak verband te zijn. Het verband in 2011 is echter wel minder sterk dan het verband in 2005. Ze zijn beiden ook significant aangezien in beide gevallen $P < 0,05^*$.

Tenslotte blijkt er – zowel in 2005 als in 2011 – geen significant verband te bestaan tussen het geslacht van de burgemeester en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen. Dit is paradoxaal aangezien de burgemeesterschap de hoogste (en meest zichtbare) politieke positie in het lokale bestuur is. Eén van de mogelijke verklaringen hiervoor zou kunnen zijn dat er in sommige gemeenten met een vrouwelijke burgemeester een compensatiemechanisme aan de gang is (zie tabel 3.) waardoor er in die gemeenten net minder vrouwen zichtbaar zijn.

Ik kan bij deze analyse dus besluiten dat de hypothese gedeeltelijk bevestigd wordt: er bestaat een (zwakke tot matige) positieve correlatie tussen het aantal vrouwen in het lokale bestuur en het aantal vrouwen die verkozen worden. Dit wilt zeggen dat naarmate meer vrouwen zichtbaar zijn in het gemeentebestuur er meer vrouwen verkozen worden. Gedeeltelijk omdat er enkel een correlatie bestaat bij het aantal vrouwen in het schepencollege en de gemeenteraad en er geen significant verband bestaat met het geslacht van de burgemeester. Verder wordt hier ook bevestigd dat de invloed van de rolmodellen het sterkst is wanneer er nog maar weinig vrouwen actief zijn in de politiek (Campbell & Wolbrecht, 2006; Broockman, 2014). In 2005 zijn er minder vrouwen actief dan in 2011 en zijn de verbanden (van het schepencollege en de gemeenteraad) ook iets sterker dan in 2011.

6.2.3 De rol van de partijen op het rolmodeleffect: casestudie van tien gemeenten met een paritaire samenstelling van het schepencollege

In mijn theoretisch kader heb ik al aangegeven dat uit onderzoek blijkt dat de rol van de partijen bij het rolmodeleffect niet te onderschatten is. Uit de literatuur blijkt dat het rolmodeleffect niet algemeen werkt maar op het niveau van partijen (Mariani; Marshall & Mathews-Schultz, 2015). Daarom heb ik tien cases uitgekozen om te gaan onderzoeken wat de rol en het belang van de partijen zijn binnen de theorie van de symbolische vertegenwoordiging. Ik heb gekozen voor vijf cases die de hypothese – van het rolmodeleffect – sterk bevestigen (groep 1) en vijf cases die deze hypothese juist niet bevestigen (groep 2). Ik heb hier enkel gekeken naar de schepencollege omdat dat het niveau is waar het verband het sterkst was. Het zijn dus tien gemeenten met minstens 50% vrouwelijke schepenen en waarbij er bij de eerstvolgende verkiezingen enerzijds veel vrouwen werden verkozen (minstens 50%) en anderzijds relatief weinig vrouwen werden verkozen (max 35%). Het is interessant om deze analyse te doen omdat het tien gemeenten zijn die 'het voorbeeld tonen' op vlak van genderevenwicht in de gemeentepolitiek, maar waar vijf gemeenten ondanks de paritaire samenstelling van hun schepencollege er niet in slagen om de kiezers te overtuigen om voor vrouwen te stemmen.

Het is natuurlijk moeilijk om algemene conclusies te trekken aangezien het over een beperkt aantal cases gaat, maar het kan alleszins al een paar tendensen weergeven en misschien nieuwe deuren openen voor verder onderzoek. Een eerste tendens hierbij is dat de partijen van de 'rolmodellen' van groot belang zijn. Bij negen van de tien gemeenten komt de meerderheid van de vrouwelijke verkozenen uit dezelfde partij(en) die het jaar voordien aan de macht was (zie tabel 4 en 5). Het rolmodeleffect blijkt dus vooral te werken op partijniveau.

Gemeente:	Bestuurscoalitie in 2011:	Totaal aantal vrouwelijke verkozenen in 2012:	Aantal vrouwelijke verkozenen uit de partijen van de bestuurscoalitie:	Aantal vrouwelijke verkozenen uit de partijen die niet deel uitmaakten van de bestuurscoalitie:
Kapellen	Open VLD	17	8 (47,1%)	9 (52,9%)
Herstappe	H 2000	3	2 (66,67)	1 (33,33%)
Opwijk	CD&V-NVA; INZET	12	8 (66,66%)	4 (33,34%)
Ardoosie	Groep 82	11	7 (63,64%)	4 (36,36%)
Bierbeek	CD&V-NVA; SP-a	11	9 (81,81%)	2 (18,19%)

Tabel 4. Gemeenten die de hypothese van het rolmodelleffect sterk bevestigen.

Gemeente:	Bestuurscoalitie in 2011:	Totaal aantal vrouwelijke verkozenen in 2012:	Aantal vrouwelijke verkozenen uit de partijen van de bestuurscoalitie:	Aantal vrouwelijke verkozenen uit de partijen die niet deel uitmaakten van de bestuurscoalitie:
Zwevegem	CD&V	8	6 (75%)	2 (25%)
Kaprijke	SAMEN	4	3 (75%)	1 (25%)
Kinrooi	CD&V	7	5 (71,43%)	2 (28,57%)
Vleteren	LVP	4	3 (75%)	1 (25%)
Waarschoot	WGB; CD&V	6	5 (83,3%)	1 (16,7%)

Tabel 5. Gemeenten die de hypothese van het rolmodelleffect niet bevestigen.

Maar dit wil niet zeggen dat andere partijen allemaal slecht scoren. Bij de vijf gemeenten die de hypothese sterk bevestigen (groep 1) scoren de partij(en) die niet deel uitmaakte van de bestuurscoalitie in 2011 ook goed met een relatief hoog aantal vrouwen die verkozen worden in 2012. Dat is ook direct het grootste verschil tussen beide groepen. Enerzijds heb je vijf gemeenten waar zowel de partijen die niet aan de macht waren als de partijen die aan de macht waren 'goed scoren' bij de verkiezingen op vlak van genderevenwicht, en anderzijds heb je vijf gemeenten waar de partijen die niet deel uitmaakte van de bestuurscoalitie in 2011 'slecht scoren' in 2012 (zie tabel 3). Twee illustratieve voorbeelden hiervan zijn aan de ene kant Kapellen en aan de andere kant Zwevegem. In Kapellen (groep 1) was Open VLD (in 2011) aan de macht en waren drie van de zes schepenen een vrouw. Vervolgens scoort Open VLD op vlak van genderevenwicht heel goed omdat acht van hun veertien verkozenen (in 2012) een vrouw zijn. Maar ook de andere partijen – die in de oppositie zaten of nog niet bestonden – scoren goed. Zo heeft de n-va vijf vrouwelijke verkozenen (van de acht), SP-a-Groen heeft twee vrouwelijke verkozenen (van de vier), ook bij CD&V is er een perfecte genderevenwicht met één vrouwelijke verkozenen van de twee en, tenslotte, gaat de laatste zetel naar de vrouwelijke verkozenen van Vlaams-Belang.

In Zwevegem daarentegen heeft alleen CD&V (de partij aan de macht in 2011) een evenwichtige score gehaald in 2012 (zes vrouwen van de 13 verkozenen). De andere partijen doen het veel minder goed. Bij de n-va werden twee vrouwen verkozen (van de zeven in totaal) en zowel de SP-a als de lokale lijst hebben geen enkele vrouw naar voor kunnen brengen.

	Partijen die in de bestuurscoalitie zaten in 2011:	Partijen die niet in de bestuurscoalitie zaten in 2011:
Groep 1	51,71%	53,93%
Groep 2	40,53%	10,30%

Tabel 6. Gemiddeld procentueel aantal vrouwelijke verkozenen per partij (verkiezingen van 2012): vergelijking tussen partijen in bestuurscoalitie en partijen niet in bestuurscoalitie

Dit verschil is natuurlijk moeilijk te verklaren op basis van tien cases, maar een mogelijke hypothese zou kunnen zijn dat er in gemeenten met meer partijen in het politieke landschap er meer vrouwen verkozen worden. Dit is alleszins het geval bij deze casestudie: bij groep 1 hebben gemiddeld 4,4 partijen deelgenomen aan de verkiezingen, terwijl er in groep 2 gemiddeld 3,8 partijen hebben deelgenomen (zie tabel 7). Een andere mogelijke hypothese die men uit mijn analyse zou kunnen afleiden is de volgende: hoe meer partijen in de bestuurscoalitie, hoe meer vrouwen er verkozen worden. Bij groep 1 ondervind ik namelijk dat er gemiddeld 1,8 partijen de macht delen in 2011, terwijl er bij groep 2 gemiddeld 1,2 partijen de macht delen in 2011. Deze tweede bevinding is contra-intuïtief: in coalities met meer partijen kan elke partij minder leden afvaardigen waardoor de druk toeneemt om vooral mannen af te vaardiger, er bestaat volgens bestaand onderzoek een positieve correlatie tussen de party magnitude en het aantal verkozen vrouwen of afgevaardigde vrouwen (Matland, 2006). Verder onderzoek zou dus moeten uitzoeken waarom de theorie van de party magnitude niet bevestigd wordt bij deze gevallen en of dit het geval is voor heel Vlaanderen.

	Gemiddeld aantal partijen
Groep 1	4,4
Groep 2	3,8

Tabel 7. Gemiddeld aantal partijen per gemeente in elke groep.

	Gemiddeld aantal partijen in de bestuurscoalitie
Groep 1	1,8
Groep 2	1,2

Tabel 8. Gemiddeld aantal partijen aan de macht in elke groep.

7. Conclusie

Twee stappen vooruit, één stap achteruit. Dit vat de resultaten van mijn onderzoek goed samen. Enerzijds worden er twee stappen vooruit gezet in de zin dat er toch een zekere evolutie waarneembaar is in het aantal vrouwen in de gemeentepolitiek. Zowel in de gemeenteraad als in het schepencollege en in het aantal vrouwelijke verkozenen is er een trage – maar gestage – evolutie. Verder blijkt er een (zwakke tot matige) positieve correlatie te zijn tussen het aantal vrouwen in het lokale bestuur (op niveau van het schepencollege en de gemeenteraad) en het aantal vrouwen die verkozen worden. Dit betekent dus dat naarmate meer vrouwen zichtbaar zijn er ook meer vrouwen verkozen worden. Dit is maar een correlatie, maar het geeft toch aan dat er een zekere rolmodelleffect is. Het verband is sterker bij het college van de schepenen wat betekent dat executieven dus een groter rolmodelleffect hebben dan de gemeenteraadsleden. Zichtbare posities zijn dus belangrijk om op in te zetten. Gezien deze resultaten zou het gunstig zijn dat de Vlaamse Regering in het nieuw decreet 'lokaal bestuur' een quota voor een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen zou opnemen het schepencollege, een beetje naar analogie met die in raden van bestuur bij bedrijven. Want huidige quota zetten vooral in op parlementen, maar executieven zijn volgens mijn onderzoek ook belangrijk omwille van dat rolmodelleffect. Deze bevindingen zijn ook valabel voor andere groepen, hun aanwezigheid in zichtbare posities is ook relevant.

Tenslotte blijken politieke partijen hierbij een belangrijke rol te spelen. Het rolmodelleffect blijkt vooral effect te hebben op partijniveau. Uit mijn casestudie van tien gemeenten – met een paritaire samenstelling van het schepencollege – wordt dit ook bevestigd en kan ik twee onderzoeksvragen formuleren die in toekomstig onderzoek getoetst dienen te worden. Ten eerste het verband tussen het aantal politieke partijen in het politieke landschap en het aantal vrouwelijke verkozenen gaan onderzoeken en ten tweede het verband tussen het aantal politieke partijen in de bestuurscoalitie en het aantal vrouwelijke verkozenen gaan onderzoeken. Uit de casestudie blijkt een groter aantal politieke partijen – zowel in het politieke landschap als in de bestuurscoalitie – samen te vallen met een groter aantal vrouwelijke verkozenen.

Twee stappen vooruit, één stap achteruit. Dit betekent dat er ook ergens een stap achteruit wordt gezet. En dit heeft vooral betrekking op het niveau van de burgemeester. Ten eerste blijven vrouwen op deze positie heel sterk ondervertegenwoordigd en evolueert het zeer traag. Maar ik ondervind ook dat er in gemeenten met een vrouwelijke burgemeester in 2005 en in 2011 een aanwijzing is van compensatie. Het gemiddeld (procentueel) aantal vrouwelijke schepenen ligt in gemeenten met een vrouwelijke burgemeester namelijk veel lager dan in gemeenten met een mannelijke burgemeester. Het is in Vlaanderen blijkbaar

moeilijk voor een gemeente om een vrouwelijke burgemeester te combineren met een evenwichtige samenstelling van het schepencollege. Dit kan ook een mogelijke verklaring zijn voor het feit dat er geen correlatie is tussen het geslacht van de burgemeester en het aantal vrouwelijke verkozenen (aangezien er gecompenseerd wordt en er dus in totaal minder vrouwen zichtbaar zijn). Toekomstig onderzoek zou dus moeten onderzoeken hoe de rollen verdeeld worden bij het vormen van coalities om deze compensatie beter te begrijpen.

Bibliografie

- Adman, P. (2009). The Puzzle of Gender-equal Political Participation in Sweden: The Importance of Norms and Mobilization. *Scandinavian Political Studies*, 32(3), 315-336.
- Atkeson, L. R. (2003). Not All Cues Are Created Equal: The Conditional Impact of Female Candidates on Political Engagement. *The Journal of Politics*, 65(4), 1040-1061.
- Beetham, D. (1996). Theorising Democracy and Local Government. In D. King & G. Stoker (Eds.), *Rethinking Local Democracy* (pp. 28-49). Macmillan Education UK.
- Blumberg, M. J. (2002). [Review of *Review of The Impact of Women in Public Office*, by S. J. Carroll]. *The Register of the Kentucky Historical Society*, 100(1), 124-126.
- Broockman, D. E. (2014). Do female politicians empower women to vote or run for office? A regression discontinuity approach. *Electoral Studies*, 34, 190-204.
- Buckley, F., Mariani, M., McGing, C., & White, T. (2015). Is Local Office a Springboard for Women to Dail Eireann? *Journal of Women Politics & Policy*, 36(3), 311-335.
- Campbell, D. E., & Wolbrecht, C. (2006). See Jane Run: Women Politicians as Role Models for Adolescents. *The Journal of Politics*, 68(2), 233-247.
- Campbell, R., Childs, S., & Lovenduski, J. (2010). Do Women Need Women Representatives? *British Journal of Political Science*, 40, 171-194.
- Campus, D. (2010). Political Discussion, Views of Political Expertise and Women's Representation in Italy. *European Journal of Women's Studies*, 17(3), 249-267.
- Celis, K. (2004). Het belang van de politieke aanwezigheid: descriptieve en substantiële vertegenwoordiging van vrouwen. In *Politicologenetmaal, Abstracts*. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1854/LU-699577>
- Celis, K., & Meier, P. (2006). *De macht van het geslacht: gender, politiek en beleid in België*. ACCO.
- Celis, K. (2009). Substantive Representation of Women (and Improving it): What it is and should be About? *Comparative European Politics*, 7(1), 95-113.
- Cerulo, K. A. (1993). Symbols and the world system: National anthems and flags. *Sociological Forum*, 8(2), 243-271.

- Childs, P. of P. and G. S., & Childs, S. (2008). *Women and British Party Politics: Descriptive, Substantive and Symbolic Representation*. Routledge.
- Coffe, H. (2013). Women Stay Local, Men Go National and Global? Gender Differences in Political Interest. *Sex Roles*, 69(5-6), 323-338.
- Dolan, K. (2006). Symbolic Mobilization?: The Impact of Candidate Sex in American Elections. *American Politics Research*, 34(6), 687-704.
- Elder, L. (2003). Why women don't run: Explaining women's underrepresentation in America's political institutions. *Women & Politics*, 26(2), 27-56.
- Folke, O., & Rickne, J. (2016). The Glass Ceiling in Politics: Formalization and Empirical Tests. *Comparative Political Studies*, 49(5), 567-599.
- Franceschet, S., Krook, M. L., & Piscopo, J. M. (2012). *The Impact of Gender Quotas*. Oxford University Press.
- Gaspard, F. (2001). Une democratie sans les femmes n'est pas une democratie: la parite, principe ou strategie?1. *Contemporary French Civilization*, 25(2), 193-200.
- Gilardi, F. (2015). The Temporary Importance of Role Models for Women's Political Representation. *American Journal of Political Science*, 59(4), 957-970.
- Gordon, A. & Miller, J. (2007). Does the Oval Office have a glass ceiling? Gender stereotypes and perceptions of candidate viability. *First Woman President*, 17-25.
- Hooghe, M., Marien S. & Moor de, J. (2012). "Won't You Be My Number Two?" De invloed van genderquota op het rekruteringsproces van vrouwelijke burgemeesters in het Vlaams Gewest van België. *Res Publica*, 55(3), 303-320.
- Inglehart, R., Norris, P., & Welzel, C. (2002). Gender Equality and Democracy. *Comparative Sociology*, 1(3), 321-345.
- Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. (z.d.). *Politiek*. Geraadpleegd op 17 oktober 2016, van <http://iqvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/politiek>
- Karp, J. A., & Banducci, S. A. (2008). When politics is not just a man's game: Women's representation and political engagement. *Electoral Studies*, 27(1), 105-115.
- King, D. S., & Stoker, G. (1996). *Rethinking local democracy*. (D. S. King & G. Stoker, Eds.). Macmillan. Retrieved from <https://eprints.soton.ac.uk/47269/>

- Lawless, J. L. (2004). Politics of Presence? Congresswomen and Symbolic Representation. *Political Research Quarterly*, 57(1), 81–99.
- Lelieveldt, H. (1999). *Wegen naar macht: politieke participatie en toegang van het maatschappelijk middenveld op lokaal niveau*. Herman Lelieveldt.
- Mariani, M., Marshall, B. W., & Mathews-Schultz, A. L. (2015). See Hillary Clinton, Nancy Pelosi, and Sarah Palin Run? Party, Ideology, and the Influence of Female Role Models on Young Women. *Political Research Quarterly*, 68(4), 716–731.
- Matland, R. (2006). Electoral Quotas: Frequency and Effectiveness. In Dahlerup, D. (ed.), *Women, Quotas and Politics* (pp. 275-292). Londen: Routledge.
- Matysiak, I. (2015). The feminization of governance in rural communities in Poland: the case of village representatives (soltys). *Gender Place and Culture*, 22(5), 700–716.
- Meier, P. (2012). From Laggard to Leader: Explaining the Belgian Gender Quotas and Parity Clause. *West European Politics*, 35(2), 362–379.
- Meier, P., & Lombardo, E. (2012). Panel on “The Symbolic, Descriptive, and Substantive Representation of Gender”. *Paper for delivery at the XXII IPSA World Congress of Political Science*. Madrid 8-12 July.
- Mohammed, A. K. (2016). Decentralization and Participation: Theory and Ghana’s Evidence. *Japanese Journal of Political Science*, 17(2), 232–255.
- Phillips, A. (1995). *The Politics of Presence*. Oxford University Press, USA.
- Pilet, J.-B., & Fiers, S. (2008). The Last Obstacles on the Way Towards Gender-parity in the Belgian Regional Elections. *Swiss Political Science Review*, 14(4), 767–793.
- Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*. University of California Press.
- Praud, J. (2012). Introduction: Gender Parity and Quotas in European Politics. *West European Politics*, 35(2), 286–300.
- Rosa vzw. (z.d.). *Politieke participatie in België: cijfers*. Geraadpleegd op 17 oktober 2016, van <http://www.rosavzw.be/site/index.php/kwesties/politieke-participatie/in-belgie>
- Schwindt-Bayer, L. A., & Mishler, W. (2005). An Integrated Model of Women’s Representation. *Journal of Politics*, 67(2), 407–428.

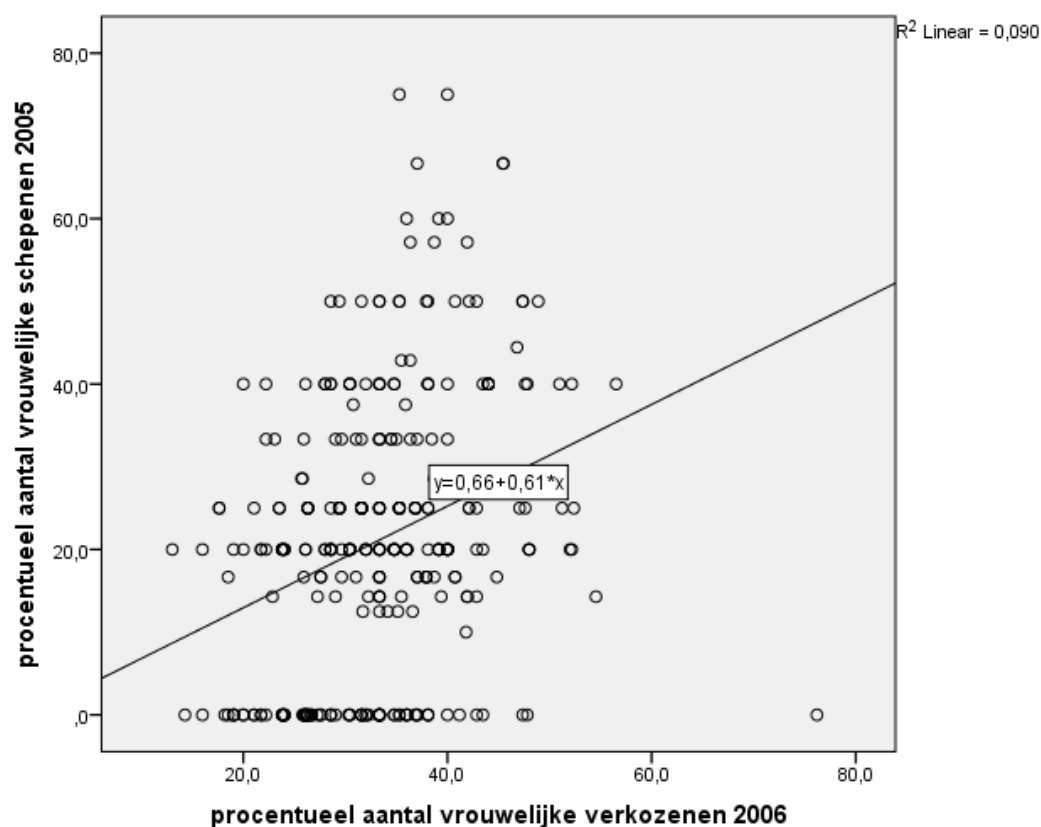
- Steyvers, K., & Dehullu V. (2004). 'Kaartje kopen en de trein op...' – de politieke rekrutering van vrouwelijke lokale mandatarissen in Vlaanderen. 1° rapport in het kader van het onderzoek: "Ontwikkelingsdynamieken in de participatie van vrouwen als lokale mandatarissen." in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Gelijke kansen in Vlaanderen. Gent: Universiteit Gent.
- Tahon, M.-B. (1998). La revendication de la démocratie paritaire. *Politique et Sociétés*, 17(1–2), 13–47.
- Tobler, C. (1999). Zonder pariteit geen democratie : paritaire vertegenwoordiging als universeel concept. *Nemesis - Tijdschrift over Vrouwen En Recht*, Jg. 15, nr. 5, S. 152–158.
- UN WOMEN. (z.d.) *Fourth World Conference on Women*. Geraadpleegd op 8 januari 2017, van <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/fwcwn.html>
- Verge, T., Espirito-Santo, A., & Wiesehomeier N. (2015). The symbolic impact of women's representation on citizens' political attitudes: Measuring the effect through survey experiments. *Presented at the 4th European Conference on Politics & Gender*. Uppsala 11–14 June.
- Wang, M., & Kelan, E. (2013). The Gender Quota and Female Leadership: Effects of the Norwegian Gender Quota on Board Chairs and CEOs. *Journal of Business Ethics*, 117(3), 449–466.
- Wangnerud, L., & Sundell, A. (2012). Do politics matter? Women in Swedish local elected assemblies 1970–2010 and gender equality in outcomes. *European Political Science Review*, 4(1), 97–120.
- Wolak, J. (2015). Candidate Gender and the Political Engagement of Women and Men. *American Politics Research*, 43(5), 872–896.
- Wolbrecht, C., & Campbell, D. E. (2007). Leading by Example: Female Members of Parliament as Political Role Models. *American Journal of Political Science*, 51(4), 921–939.

Bijlagen

Bijlage I. Positieve correlatie tussen het procentueel aantal vrouwelijke schepenen in 2005 en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen in 2006

		procentueel aantal vrouwelijke schepenen 2005	procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2006
procentueel aantal vrouwelijke schepenen 2005	Pearson Correlation	1	,301**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	308	308
procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2006	Pearson Correlation	,301**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	308	308

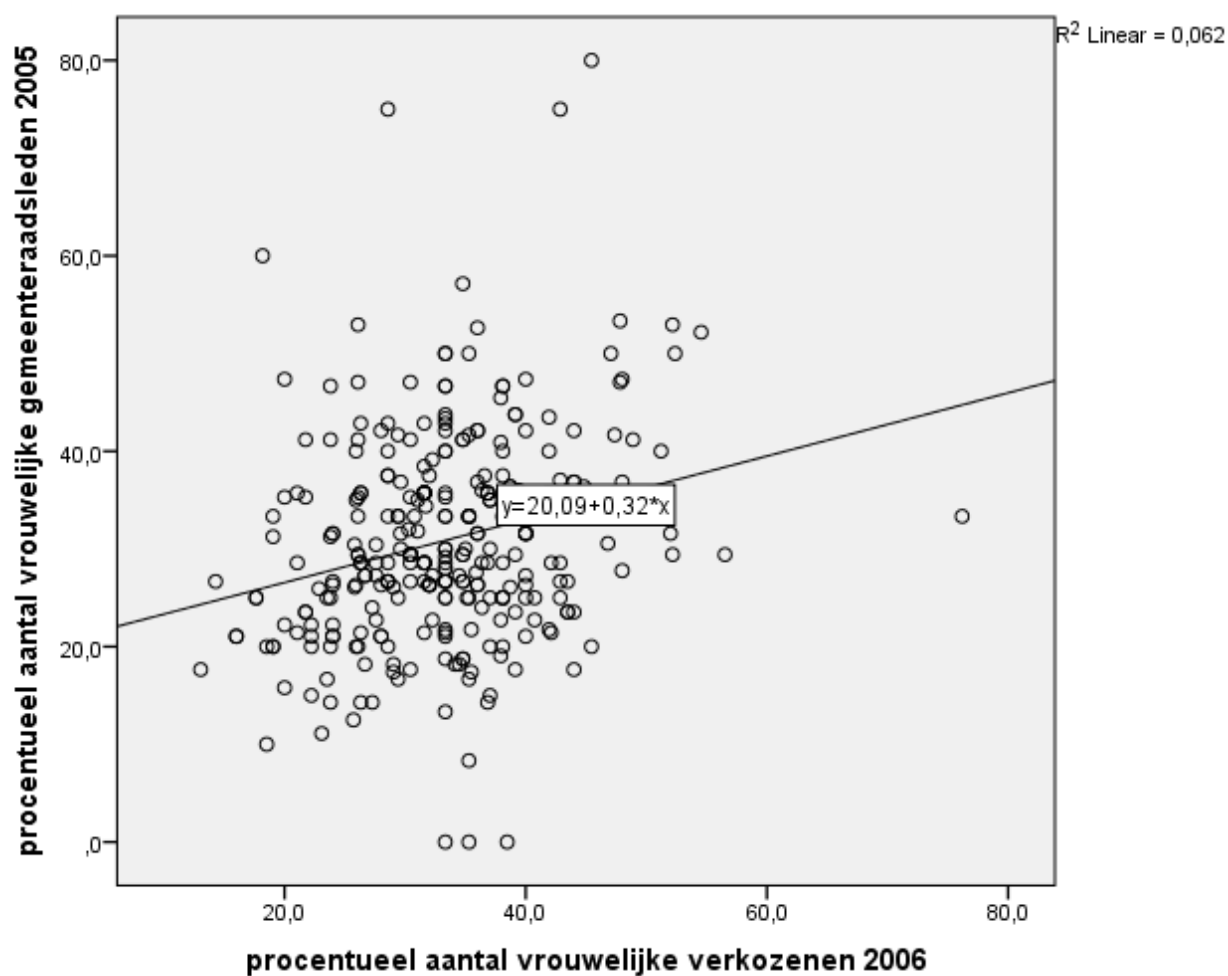
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Bijlage II. Positieve correlatie tussen het procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden in 2005 en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen in 2006

		procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadslede n 2005	procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2006
procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden 2005	Pearson Correlation	1	,249**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	308	308
procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2006	Pearson Correlation	,249**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	308	308

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

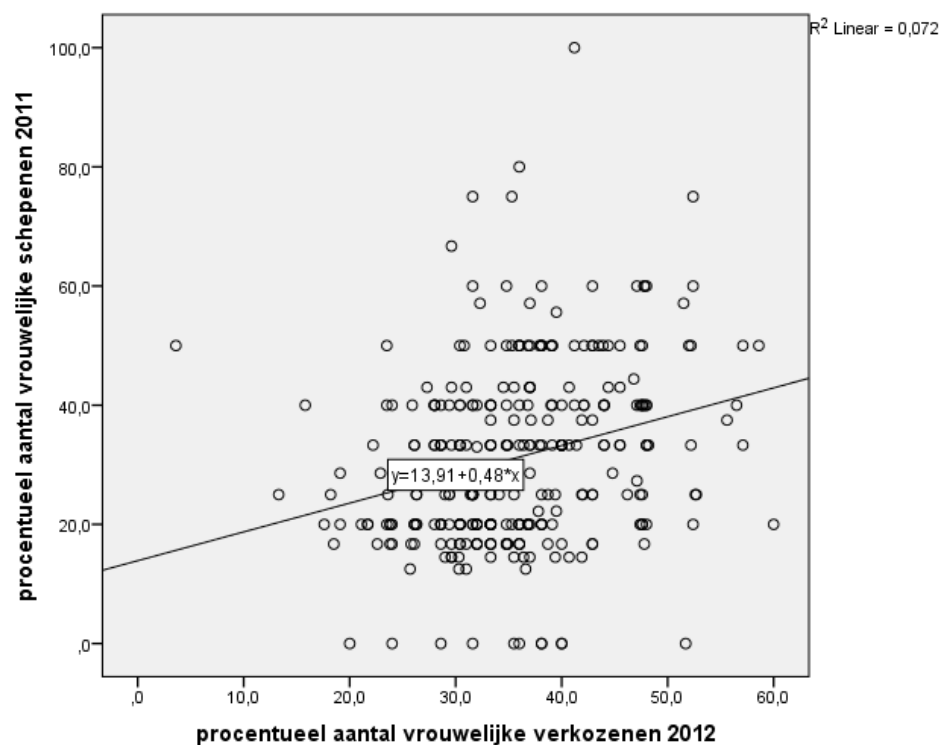
Bijlage III. Geen significant verband tussen het geslacht van de burgemeester in 2005 en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen in 2006

	geslacht burgemeester 2005	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
procentueel aantal	vrouw	22	34,135	6,6700	1,4220
vrouwelijke verkozenen 2006	man	286	33,221	8,3610	,4944

Bijlage IV. Positieve correlatie tussen het procentueel aantal vrouwelijke schepenen in 2011 en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen in 2012

		procentueel aantal vrouwelijke schepenen 2011	procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2012
procentueel aantal vrouwelijke schepenen 2011	Pearson Correlation	1	,269**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	308	308
procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2012	Pearson Correlation	,269**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	308	308

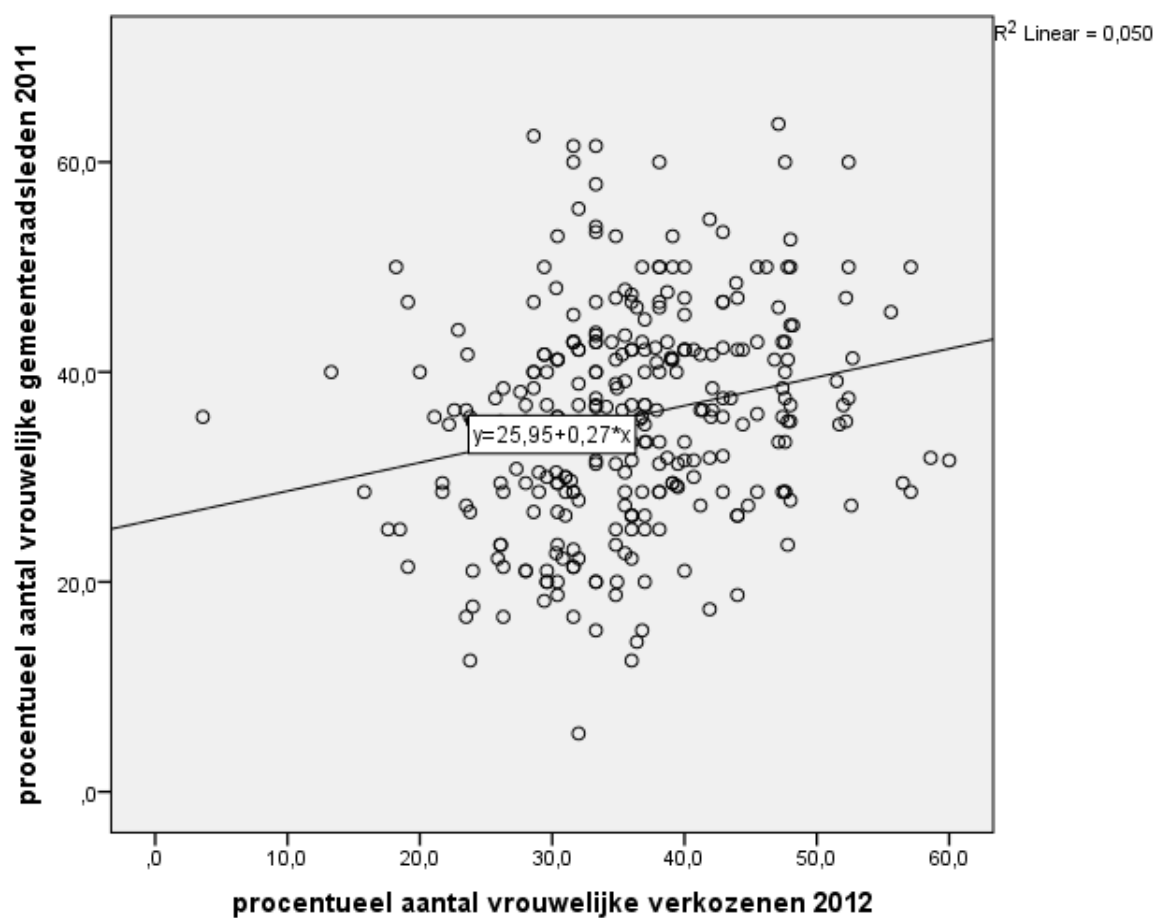
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Bijlage V. Positieve correlatie tussen het procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden in 2011 en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen in 2012

		procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadslede n 2011	procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2012
procentueel aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden 2011	Pearson Correlation	1	,224**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	308	308
procentueel aantal vrouwelijke verkozenen 2012	Pearson Correlation	,224**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	308	308

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Bijlage VI. Geen significant verband tussen het geslacht van de burgemeester in 2011 en het procentueel aantal vrouwelijke verkozenen in 2012

	geslacht burgemeester 2011	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
procentueel aantal	vrouw	27	34,885	9,6178	1,8510
vrouwelijke verkozenen 2012	man	281	35,904	8,3188	,4963